

دانشگاه علامه طباطبائی
دانشکده‌ی روانشناسی و علوم تربیتی

پایان نامه جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد آموزش ابتدایی

عنوان:

مقایسه اثربخشی روش تدریس همیاری با روش تدریس متداول بر پیشرفت تحصیلی در درس
علوم دختران دبستانی

استاد راهنما:

دکتر جمال الدین کولایی نژاد

استاد مشاور:

دکتر اسد ادیب نیا

استاد داور:

دکتر محمدرضا نیلی

دانشجو:

زهرا احمدی روگوشوئیه

زمستان 1390

صلى الله عليه وسلم

تقدیم به:

پدرم که عالمانه به من آموخت تا چگونه در عرصه زندگی ایستادگی را تجربه نمایم و به مادرم
دریای بیکران فداکاری و عشق که وجودم برایش همه رنج بود و وجودش برایم همه مهر.
و به همسرم، اسطوره زندگیم، پناه خستگیم و امید بودنم.

با تقدیر و تشکر از:

استاد گرامی جناب آقای دکتر جمال الدین کولایی نژاد به خاطر راهنمایی های ارزنده شان در

اجرای این پژوهش،

و جناب آقای دکتر اسد ادیب نیا که زحمت مشاوره و همکاری این پایان نامه را بر عهده داشته اند.

و استاد داور جناب آقای دکتر محمد رضا نیلی که با نکته سنجی خود بر دقت این اثر افزودند.

چکیده

پژوهش حاضر با هدف مقایسه اثربخشی روش تدریس همیاری با روش تدریس متداول بر پیشرفت تحصیلی در درس علوم دختران دبستانی انجام شد. جامعه آماری این پژوهش کلیه دانش آموزان دختر کلاس چهارم ابتدایی که در سال تحصیلی 91-90 در مدارس ابتدایی مشغول به تحصیل بودند، می باشد. به منظور تعیین اعضای نمونه از روش تصادفی خوشه ای چند مرحله ای استفاده شد به طوری که ابتدا از میان مدارس ابتدایی یک مدرسه در شهرستان شهربابک به صورت تصادفی خوشه ای انتخاب کردیم سپس از میان 3 کلاس چهارم آن مدرسه به طور تصادفی 2 کلاس را انتخاب و یک کلاس را به طور تصادفی گروه گواه و کلاس دیگر را گروه آزمایشی قرار دادیم. به منظور سنجش پیشرفت تحصیلی اعضای نمونه، از آزمون محقق ساخته پیشرفت تحصیلی درس علوم استفاده شد. همچنین به منظور تجزیه و تحلیل داده های آماری از آزمون t مستقل، تحلیل واریانس دو طرفه و آزمون تعقیبی شفه استفاده گردید. نتایج آزمون t مستقل نشان داد که چون مقدار t محاسبه شده $(-2/15)$ کوچکتر از t جدول $(2/2)$ می باشد فرضیه صفر رد می شود و فرضیه پژوهش تایید می شود و با اطمینان 95% نتیجه می گیریم بین میانگین نمره پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در دو گروه روش تدریس همیاری و متداول تفاوت معنادار وجود دارد. یعنی که گروه روش تدریس همیاری نسبت به گروه روش تدریس متداول پیشرفت تحصیلی بیشتری در درس علوم داشتند. همچنین نتایج آزمون تحلیل واریانس دو طرفه نشان داد چون میزان احتمال f در سطر اثر متقابل از $0/05$ بزرگتر است با اطمینان $0/95$ نتیجه می گیریم که تفاوت نمره پیشرفت تحصیلی در سطوح شناختی سه گانه در بین دو گروه همیاری و متداول برابر است. یعنی اینکه بین سطوح شناختی در دو روش تفاوتی وجود ندارد. نتایج آزمون تعقیبی شفه نیز نشان داد تمام سطوح سه گانه دانش، درک و تجزیه و تحلیل در بین دو

گروه همیاری و متداول دارای تفاوت معناداری می باشند. یعنی تفاوت معنادار نمره پیشرفت تحصیلی مربوط به هر سه سطح دانش، درک و تجزیه و تحلیل می باشد.

کلید واژه: روش تدریس، روش تدریس همیاری، روش تدریس متداول، پیشرفت تحصیلی

فهرست مطالب:

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات پژوهش

1	مقدمه
3	بیان مسئله
6	اهمیت و ضرورت
8	اهداف تحقیق
8	- هدف کلی
8	- هدف جزئی
8	فرضیه های تحقیق
8	-فرضیه اصلی
8	-فرضیه فرعی
9	متغیرهای تحقیق
9	تعریف متغیرها
9	تعریف نظری
10	تعریف عملیاتی

فصل دوم: ادبیات پژوهش

14	توصیف دانش
14	توصیف علم
14	ماهیت معرفت

- 15 منابع معرفت
- 15 - حواس
- 16 - عقل
- 16 - شهود
- 17 - تجربه
- 17 توصیف علم
- 18 خصوصیات علم
- 18 - جنبه تجربی
- 18 - جنبه نظری
- 19 - جنبه عینی
- 20 - اندازه گیری
- 20 - شرطی بودن قضایای علمی
- 21 - نسبی بودن قضایای علمی
- 21 ویژگی های معرفت تجربی
- 23 تاریخچه مختصر مکتب اصالت تجربه به عنوان معرفت شناسی علم
- 28 فیلسوفان علم با تاکید بر تجربه گرایی
- 28 - توماس هابز
- 28 - رنه دکارت
- 29 - جان لاک
- 30 - جورج برکلی
- 30 - دیوید هیوم
- 31 - ایمانوئل کانت
- 32 - جان استوارت میل

32	- دیوئی
34	نظر کوهن درباره چگونگی دگرگون شدن علم
35	نظر پوپر درباره علم
36	نظریه پردازان آموزش و پرورش با تاکید بر فلسفه تجربه گرایی
36	- پستالوزی
37	- ماریامونته سوری
37	فرآیند آموزش علوم
39	- کسب دانستی های ضروری
40	- کسب نگرش های ضروری
40	- کسب مهارت های ضروری
41	روش علم
41	- مشاهده
41	- طبقه بندی
42	- روابط عددی
42	- روابط زمان / فضا
42	- ارتباط
43	- پیش بینی
43	- استنباط
43	- ارائه تعاریف علمی
44	- تدوین فرضیه ها
44	- تفسیر داده ها
44	- آزمایش کردن
44	یادگیری از طریق همیاری یک فکر قدیمی است
45	الگوی تدریس یادگیری از طریق همیاری

46	توصیف یادگیری به روش همیاری، ویژگی ها و مزایای آن
48	ویژگی گروه های همیار
48	- هدف مشترک
48	- مشارکت برابر
48	- تعامل
49	- همبستگی
49	- وابستگی به معلم یا رهبر
49	- تولید اطلاعات چیزی بیشتر از تغییر عقاید و اطلاعات است
49	نحوه گروه بندی در روش تدریس همیاری
50	ارزشیابی کار گروه ها
51	توصیف روش تدریس سخنرانی
51	قدمت روش سخنرانی
52	ویژگی های روش سخنرانی
52	مراحل سخنرانی
52	محاسن روش سخنرانی
53	محدودیت های روش سخنرانی
54	پیشینه پژوهش
54	- تحقیقات داخلی
59	- تحقیقات در خارج
62	- نتیجه گیری از بررسی پیشینه پژوهش

فصل سوم: روش پژوهش

65	نوع تحقیق
65	طرح تحقیق

65 جامعه آماری
65 گروه نمونه و شیوه گزینش آن
66 ابزار گردآوری داده ها
66 - روایی آزمون
66 - روایی محتوایی
66 - روش تعیین روایی محتوایی
67 - پایایی آزمون
67 روش اجرای تحقیق
67 روش تجزیه و تحلیل داده ها

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها

69 یافته های توصیفی
70 یافته های استنباطی

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

76 بحث و نتیجه گیری
80 محدودیت ها
80 پیشنهادها
80 - پیشنهادهای کاربردی
81 - پیشنهادهای پژوهشی

فهرست منابع

82 - منابع فارسی
87 - منابع انگلیسی

پیوست

- 91 طرح درس های روزانه
- 121..... پس آزمون
- 125..... پیش آزمون
- 128..... جدول پایایی پس آزمون
- 129..... جدول پایایی پیش آزمون

فهرست جداول

- 69..... جدول 4-1- توزیع جوامع تحت بررسی بر حسب گروههای تحقیق
- 70 جدول 4-2- آماره های آزمون کلموگروف اسمیرنف جهت تعیین طبیعی بودن توزیع داه ها
- 71 جدول 4-3- یافته های توصیفی به تفکیک گروه
- 71..... جدول 4-4- نتایج آزمون t مستقل بین دو گروه همیاری و متداول
- 72..... جدول 4-5- نتایج آزمون تحلیل واریانس دو طرفه جهت معناداری تفاوت نمره پیشرفت تحصیلی
- 73..... جدول 4-6- نتایج آزمون تعقیبی شفه جهت بررسی معناداری تفاوت در بین سطوح شناختی

فصل اول:

کلیات پژوهش

استمرار و بقای هر جامعه مستلزم آن است که مجموعه باورها، ارزش ها، رفتارها، گرایش ها، دانش ها و مهارت های آن به نسل های جدید منتقل شود. ساز و کار وسیله این انتقال آموزش و پرورش است (اطهری راد، 1375). از جمله مهمترین ارکان هر جامعه نظام آموزشی آن جامعه است، تمام نظام آموزشی از تصور ما نسبت به آینده، مایه می گیرد بر این اساس چشم اندازهای آینده نظام آموزشی یکی از ضرورت های دنیای امروز است. نظام آموزشی مهمترین عامل توسعه و پرورش ذهن علمی در یک جامعه است. در این نظام از بدو ورود تا آخرین دوره های تخصصی، اخلاق علمی، اجتماعی، برداشت از منافع شخصی، اجتماعی و نیز برخورد با مسایل و مشکلات به طور مستقیم و غیر مستقیم آموزش داده می شود. اندیشه ها، برخوردها و روش های نو و بدیع و خلاق عمدتاً از نظام آموزشی مایه می گیرد. از طرفی بشر امروز با انفجار دانش روبه رو است، به طوریکه گسترش علوم و فنون و تحولات اقتصادی، اجتماعی، فنی، تولید اطلاعات و قواعد جدید و کهنه و منسوخ شدن اطلاعات قبلی و قدیمی با سرعت باورنکردنی در حال افزایش است.

در چند سال گذشته تغییرات شگرفی در علوم و تکنولوژی و پزشکی روی داده است که در تمام زندگی امروز سایه افکنده و بر آن تاثیر گذاشته است. این تغییرات روزافزون علوم و فن آوری آینده نوبنی را برای ما شکل می دهد (تافلر، به نقل از پاکژاد، 1377) و نظام آموزشی ایران را که مدتهاست با تکیه بر روش های سنتی به ویژه سخنرانی، شاگردان را به حفظ و تکرار مفاهیم علمی ترغیب می کند و علی رغم اینکه در محافل علمی، تربیتی و حتی اجرایی صحبت از فعال بودن شاگرد، رشد فکری و آزاد اندیشی می شود عملاً چنین نظرگاه هایی جنبه عملی نیافته اند دچار تغییر می کند (کرامتی، 1382).

امروزه فعالیت در مدرسه و آموختن دانستنی ها، نگرش ها، مهارت ها خود بخش عظیمی از زندگی انسان شده، دیگر نمی توان با طرز تلقی گذشته به شاگرد و تربیت او نگرست. شناخت و بهره گیری از روش های فعال تدریس از مسایل مهم است. در روش های سنتی معلمان اغلب گوینده بوده و از دانش آموزان انتظار دارند که به صحبت های آن ها گوش دهند بحث گروهی جایگاه چندانی ندارند و اگر سوالی پرسیده شود موجب وادار کردن دانش آموزان به تفکر پیرامون مطلب درسی نیست بلکه بیشتر هدف آن است که دانش آموزان از این طریق برای امتحان آماده شوند. در روش های سنتی که امروز از آنها به عنوان روش های غیرفعال یاد می شود معلم نقش فعالی در جریان تدریس داشته، مطالب را به صورت شفاهی در کلاس

بیان نموده و دانش آموزان فقط باید به صحبت‌های او گوش داده و مطالب موردنظر را حفظ کنند از اینرو در این روش تدریس علاوه بر اینکه پیشرفت تحصیلی روی نمی دهد رشد فکری شاگردان نیز از آثار نامطلوب این شرایط بی نصیب نمی ماند. به همین دلیل امروزه موضوع روش های آموزشی فعال، یادگیری فعال و یادگیرنده فعال جایگاه ویژه ای در مباحث تربیتی پیدا کرده است. البته عوامل متعددی مانع پیشرفت تحصیلی دانش آموزان می شود که روش های آموزشی غیر فعال یکی از این عوامل است، به اعتقاد کارشناسان تعلیم و تربیت دانش آموزانی که از طریق یادگیری فعال به یادگیری می پردازند نه تنها بهتر فرامی گیرند بلکه از یادگیری لذت بیشتری می برند زیرا به جای اینکه شنونده صرف باشند فعالانه در جریان یادگیری مشارکت می کنند و خود را مسئول یادگیری خویش می دانند (کرامتی، 1382).

از جمله روش های تدریس فعال روش تدریس حل مساله، روش تدریس پودمانی، روش تدریس کاوشگری، روش تدریس آزمایشگاهی، روش تدریس همیاری است. از جمله روش های فعالی که امروزه توجه صاحبان نظران را به خود جلب کرده است یادگیری مشارکتی است شواهد تحقیقاتی نشان می دهد که بیشتر مسائلی که در روش سنتی و غیرفعال به چشم می خورد در رویکرد مشارکتی به حداقل می رسد (وایکر و نانری¹، 1997). دانش آموزانی که در گروه یادگیری مشارکتی به یادگیری می پردازند نسبت به کسانی که به طور انفرادی یاد می گیرند پیشرفت تحصیلی و احساس مسئولیت بیشتری دارند (آنیوبازی²، 2002).

1. Whicher & Nunnery

2. Onwuebuzie

بیان مساله:

آموزش و پرورش به عنوان یکی از نیازهای مهم و ضروری انسان قدمتی به اندازه عمر بشر دارد، هر فردی به مقتضای خصوصیات فردی، ساختار ارزشی، موقعیت اجتماعی و فرهنگی جامعه اش در رفع این نیازهای اساسی، هدف، برنامه و شیوه منحصر بفرد خود را دارد. در گذر زمان و روشن شدن اهمیت آموزش و پرورش انسان مجبور شد تا حول این نیاز مبرم، تمهیدات لازم برای تسهیل زندگی خود را فراهم آورد و هر روز با پیچیدگی جوامع بر پیچیدگی اهداف برنامه ها، محتوا، روش ها و... افزوده می شود. در هر جامعه بنا به فلسفه حاکم، فرهنگ و... آموزش و پرورش رسالت خاص داشته اصول و اهداف منحصر بفرد خود را دنبال می کند. هدف آموزش و پرورش تربیت و پرورش افراد برای زندگی متعالی است. در همه دنیا مربیان، اقتصاددانان، کارشناسان موضوعاتی از قبیل چه بیاموزیم، چگونه تدریس کنیم، محتوای آموزشی چه باشد؟، مدارس به چه صورتی درآید، مطرح می کنند زیرا کودکان امروز در آینده وارد گروه فعال جامعه می شوند و نیروی محرکه اجتماع را تشکیل می دهند و لذا برماست که درباره نوع تعلیم و تربیت آنان تصمیم بگیریم تا از این کودکان در آینده انسان های مسئول و آگاه بسازیم (تافلر¹، ترجمه خوارزمی، 1378).

علاوه بر اینها در جریان آموزش و پرورش عوامل متعددی دخالت دارند که یکی از مهمترین آنها که به عنوان مجری نهایی برنامه های تربیتی به ایفای نقش می پردازد معلم است. معلم در مرکز فرآیند آموزش قرار دارد و با تاکید و چشم پوشیها بر اهمیت مطلبی می افزاید یا آن را نادیده می انگارد او در جریان آموزش و پرورش این امکان را دارد دانش آموزان را به فعالیت وادارد یا به انفعال بکشانند (کریمز²، به نقل از شریعتمداری، 1374). چرا که در متمرکزترین نظامهای آموزشی نیز معلم در حوزه کلاس درس آزاد است (لوی³، 1991) و به عنوان سکاندار کشتی تعلیم و تربیت به انجام وظیفه می پردازد.

-
1. Toffler, A.
 2. Cremers
 3. Lewy, A.

او با به کارگیری شیوه خاص می تواند از انتقال صرف معلومات فراتر رود (دیویی¹، 1939، به نقل از فضلوی و جوادی، 1380) و پرورش تمایلات طبیعی کودک به ویژه تمایل به کشف بر اساس تجربه را تشویق کند و کودکان را یاری دهد تا به جای به دست آوردن اطلاعات، پژوهش در امور را یاد بگیرند (بیلر²، ترجمه کدیور، 1369).

به مجموعه تدابیر منظمی که معلم برای رسیدن به هدف با توجه به شرایط و امکانات اتخاذ می کند روش تدریس می گویند (شعبانی، 1382). روش های تدریس شیوه کار معلم را در کلاس درس شکل می دهد و فرصت مناسب را برای یادگیری دانش آموزان فراهم می کند (آقازاده، 1384). ما با توجه به عملکرد دانش آموزان می توانیم روش های تدریس را به دو نوع روش تدریس فعال و غیرفعال تقسیم کنیم. در روش تدریس غیرفعال معلم وظیفه اصلی را بر عهده دارد و دانش آموزان برای یادگیری باید از او اطاعت کنند (پیاژه³، به نقل از منصور، 1369)، در حالیکه در روش تدریس فعال (مانند روش تدریس همیاری) دانش آموزان نقش اساسی دارند، روشی دانش آموز محور است و فعالیت یادگیرنده از اصول مهم آن است. روش تدریس فعال در ایجاد انگیزه در دانش آموزان نقش اساسی دارد چرا که به وسیله روش تدریس فعال یادگیری قابل توجهی حاصل خواهد شد و از رضایتمندی چنین یادگیری، دانش آموزان انگیزه قوی به دست خواهند آورد (ازوبل⁴، 1986، به نقل از سیف، 1380). هر چه روش های فعال تدریس از سوی معلم استفاده شود درگیری دانش آموز در یادگیری بیشتر شده و موجبات پیشرفت تحصیلی او را فراهم می کند همچنین که توجه به افت تحصیلی دانش آموزان نشان داده یکی از عوامل اساسی افت تحصیلی آنها استفاده معلمین از روش های غیرفعال بوده است. در کتاب راهنمای تدریس علوم تجربی کلاس چهارم دبستان روشهای متداول و پیشنهادی برای استفاده معلمین، روش پرسش و پاسخ و روش سخنرانی بوده است.

1. Dewey, J.

2. Biehler1

3. Piaget, J.

4. Ausubel, D.

همچنین به روش تدریس همیاری نیز اشاره شده اما بعضی از معلمان هنوز استفاده از آن را شروع نکرده اند (رستگار و همکاران، 1387). لذا این پژوهش در پی این است که مشخص کند آیا بین اثربخشی روش تدریس متداول و روش تدریس همیاری بر پیشرفت تحصیلی در درس علوم دختران دبستانی تفاوت معناداری وجود دارد؟

اهمیت و ضرورت :

تعلیم و تربیت در دنیای کنونی بر این مهم تکیه دارد که دانستیها، تواناییها و نگرشها، اهمیت یکسانی دارند با توجه به چهار ستون یادگیری مورد تاکید و توافق بین المللی شامل یادگیری برای دانستن، یادگیری برای انجام دادن، یادگیری برای زیستن می توان اذعان داشت که هیچ یک از ابعاد یادگیری بر دیگری ارجح نیست و تعلیم تربیت باید در صدد پرورش افرادی باشد که می دانند، می توانند از آموخته های خود در عمل استفاده کنند و می خواهند از اطلاعات، دانسته ها و تواناییهای خود برای حل مسائل واقعی زندگی خود و دیگران استفاده کنند، بنابراین نقش و رسالت معلمان علاوه بر انتقال دانش و اطلاعات زمینه سازی برای تربیت انسانهای خود شکوفا است که برای زندگی بهتر خود و دیگران پس از شناسایی و انتخاب اطلاعات می توانند آنها را سازماندهی کنند و با دخل و تصرف در اطلاعات و مواد به تولید دانش پردازند، دانشی که به آنان توانایی می دهد برای یادگیری بیشتر و موثرتر تلاش کنند (برونر¹، 1996).

با توجه به اینکه معلمان به عنوان یکی از عوامل مهم و تعیین کننده در فرآیند یاددهی- یادگیری، مسئول هدایت دانش آموزان و تلاش در جهت درونی ساختن آموخته ها در عمل و تقویت نگرش مثبت به یادگیری و آموختن راه یادگیری و استفاده از روش های فعال و غیرفعال اند، مورد توجه خاص نظام آموزشی واقع شده اند. تحقیقات نشان می دهند معلمان ایران نسبت به روش تدریس فعال نگرش مثبت دارند اما در عمل از روش تدریس فعال استفاده نمی کنند (آرمند، 1371).

نظام آموزش و پرورش که ما باید به سوی آن گام برداریم و اصطلاحاً از آن به عنوان آموزش و پرورش فردا یاد می کنند مکان کسب دانش فرد است، یعنی فرد به بررسی محیط، شناخت محیط، کار کردن در آن، اثر گذاری بر آن و بهتر ساختن آن می پردازد. نظام آموزشی فردا دیگر معلم مدار نیست بلکه این دانش آموزان هستند که باید فعال باشند و نقش خود را ایفا کنند و آموزش و پرورش بر فرد تاکید دارد و فرد دگرگونی می آورد (جوانبخت، 1380، به نقل از حیدری، 1384).

1. Bruner, J.

نظریات و یافته های جدید در عرصه روانشناسی تربیتی همواره چشم اندازهای جدیدی در برابر دست اندر کاران تعلیم و تربیت می گشاید و در نتیجه برای بکارگیری دستاوردهای نو در عرصه تعلیم و تربیت باید کارآیی آنها را از طریق پژوهش علمی بررسی کرد پس همواره روش های تدریس موضوع تازه ای برای تحقیق خواهند بود و ضعف روش های تدریس پیش از پیش نمایان شده است (شریعتمداری، 1375).

اما مهمتر از همه این است که اکنون در شرایط حاضر و با امکانات محدود چگونه می توان به غایت موردنظر دست یافت یا حداقل به بخشی از مشکلات و نارساییهای کنونی آموزش فائق آمد؟ این پژوهش در پی گشودن راهی است تا جنبه های عملی استفاده از روش های تدریس فعال را که معلم در آنها به عنوان راهنما و هدایت کننده عمل می کند و وظیفه دارد شرایط یادگیری را فراهم آورد، بیابد. یکی از این روش های فعال تدریس یادگیری مشارکتی و از طریق گروه همیاری است که با ایجاد شرایط مناسب برای آموختن استراتژی های یادگیری، به انتقال یادگیری از گروه به فرد می پردازد. طی سال های اخیر از آموزش به روش همیاری بسیار صحبت می شود. دست اندر کاران آموزش، در رده های مختلف، معلم، مدیر و مدرس به استفاده از مشارکت و همیاری در کارها دعوت شده اند. معلمان با آموزش مشارکتی در کلاس درس، مدیران به مشارکت و همیاری در اداره مدرسه و مدرسان به آموزش از طریق همیاری توصیه می شوند. به عبارت دیگر، همه در حال تجربه کردن روش تدریس همیاری هستند. یادگیری از طریق همیاری گرچه سابقه طولانی دارد اما برای برخی از معلمان فکری جدید است (رستگار و همکاران، 1387).

اهمیت پژوهش حاضر در معرفی روش های جدید غیر از روش مرسوم (سخنرانی) برای اداره کلاس و ارائه مطالب می باشد. یافته ها و پیشنهادهای این تحقیق می تواند راهگشای بعضی از مسائل آموزشی کشور باشد. نشان دادن جنبه های عملی روش های فعال تدریس می تواند معلمان را در کنار زدن حصارهای تعصب در تدریس مدد رساند و دانش آموزان را به سوی آینده ای روشن و جامعه یادگیری فردا رهنمون سازد.